
Marele Război și redimensionarea loialităților. Români ardeleni și bănățeni după despărțirea de „bunul împărat”

Ion CÂRJA
Cecilia CÂRJA

Cuvinte-cheie: Primul Război Mondial, Imperiul austro-ungar, România Mare, loialitate, identitate națională.

Keywords: World War I, The Austrian-Hungarian Empire, Great Romania, loyalty, national identity.

Loialismul față de dinastia de Habsburg a fost un argument invocat în mod constant în discursul politic românesc din secolul al XIX-lea, pe această idee sprijinindu-se o întregă strategie de emancipare politico-națională, petiționalismul. „Credința” față de „augusta Casă domnitoare” a devenit un leitmotiv al luărilor de poziție ale românilor, descriind traseul unei atitudini care s-a mai numit în epocă și „dinasticism” sau „patriotism dinastic” și care a cunoscut momentele sale de vârf și de decădere. Loialismul dinastic al românilor a avut perioade de culminație și respectiv de erodare, care s-au tradus prin dezamăgire și deziluzii față de politicile Vienei, așa cum a fost după revoluția de la 1848 sau în perioada care a urmat procesului memorandiștilor de la Cluj din anul 1894¹. Anii Primului Război Mondial sunt decisivi pentru acest fenomen, este o perioadă în care vorbim de deteriorarea totală și ireversibilă a patriotismului dinastic românesc, care este înlocuit în sensibilitatea colectivă și în conștiința românilor cu atașamentul pentru propria identitate națională².

Participarea românilor din Monarhia austro-ungară în calitate de combatanți pe fronturile primului război mondial, „sub steagul împăratului”, este inteligibilă din această perspectivă, „porunca împărătească” fiind unul din elementele care i-a determinat pe românii ardeleni să se prezinte în număr mare, chiar peste

-
- 1 Pentru problema loialismului românilor față de Viena, a se vedea, între altele: Doru Radosav, *Arătarea împăratului. Intrările imperiale în Transilvania și Banat (sec. XVIII-XIX). Discurs și reprezentare*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002; Ion Cârja, *Les Roumains de Transylvanie et l'Empire des Habsbourg dans la période 1848-1851 – entre réalité et imaginaire*, în Ionuț Costea, Valentin Orga (coord.), *Studii de istorie a Transilvaniei*, IV, Editura Accent, Cluj-Napoca, 2000, pp. 231-244; Ion Cârja, *L'immagine dell'Imperatore Carlo I (IV) presso i romeni della Transilvania*, în Andreas Gottsmann (a cura di), *Karl I. (IV.), Der Erste Weltkrieg und das Ende der Donaumonarchie*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 2007, pp. 231-246; Ion Cârja, *Între împărat și națiune. Români și italieni sub flamură habsburgică în anii Marelui Război*, în Iosif Marin Balog, Ioan Lumperdean, Lajos L. Mádly, Dumitru Țeicu (coord.) *Multiculturalism, identitate și diversitate. Perspective istorice. In honorem prof. univ. dr. Rudolf Gräf la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, pp. 425-444; Sorin Mitu, *Românii ardeleni la începutul secolului XX: loialități și identități în schimbare*, în *Ibidem*, pp. 405-424; Nicoleta Hegedűs, *Imaginea împăratului la românii ardeleni de la Memorandum până la izbucnirea Primului Război Mondial (1892-1914)*, în „Arhiva Someșană”, serie III, a. VII (2008), pp. 171-203; Alexandru Bogdan Bud, *Limitele loialității dinastice: Iosif al II-lea și românii din Transilvania în Epoca Modernă*, Academia Română/Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015.
  - 2 Pe această temă, vezi: L. Maior, *Românii în armata habsburgică. Soldați și ofițeri uitați*, Editura Enciclopedică, București, 2004, pp. 77-212; idem, *Habsburgi și români. De la loialitate dinastică la identitate națională*, Editura Enciclopedică, București, 2006, pp. 15-73, 127-143; Idem, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război (1914-1916)*, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.

Ion CÂRJA, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, e-mail: ioncarja@yahoo.it
Cecilia CÂRJA, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, e-mail: ceciliacarja@yahoo.it

așteptări, la înrolări în vederea plecării pe front. În istoriografia dedicată marelui război este binecunoscut faptul că în cele 52 de luni cât a durat conflictul, autoritățile austro-ungare au mobilizat circa 9 milioane de persoane aparținând tuturor naționalităților, dintre care cca. 4,5 milioane au făcut parte din armata operativă, fiind trimiși pe front. În Transilvania și Banat numărul celor mobilizați s-a ridicat la 926.500 de militari, ceea ce constituia 10% din totalul populației. Militarii de naționalitate română au fost distribuiți în 12 regimente de linie (regimente de armata comună – k.u.k.), astfel: Regimentul 2 Brașov, Regimentul 31 Sibiu, Regimentul 33 Arad, Regimentul 37 Oradea, Regimentul 5 Satu Mare, Regimentul 43 Caransebeș, Regimentul 50 Alba Iulia, Regimentul 51 Cluj, Regimentul 61 Timișoara, Regimentul 62 Târgu Mureș, Regimentul 63 Bistrița și Regimentul 64 Orăștie, precum și în 6 regimente de honvezi: 21 Cluj, 22 Târgu Mureș, 23 Sibiu, 32 Dej, 4 Oradea și 12 Satu Mare. Pe lângă regimentele de linie, cu componență majoritar românească, militari de etnie română au mai fost încorporați în regimentele de linie 85 Sighetu Marmației și 82 Oradea, în regimentul secuiesc de honvezi 24 Brașov și în batalionul 23 vânători de munte. Românii din regiunea Bucovinei au fost repartizați în unitățile de Landwehr, precum și în regimentul 41 Cernăuți, cu majoritate românească. Statisticile susțin, de asemenea, ideea că autoritățile au avut intenția de a trimite în prima linie soldați care aparțineau naționalităților. Regimente austro-ungare k.u.k. și de honvezi cu majoritate etnică românească au aparținut în principal de corpurile de armată XII Sibiu și VII Timișoara. Numărul total al românilor din provinciile aflate atunci sub stăpânirea Austro-Ungariei, care au luptat „sub steag imperial” se ridică la circa 490.000, după calculele făcute de ASTRA, iar după alte estimări ar fi vorba de o cifră care ajunge până la 650.000 de militari³.

Ziua de 15/27 august 1916 a fost una de importanță hotărâtoare pentru națiunea română de pretutindeni și deopotrivă pentru evoluția de ansamblu a conflictului mondial, deoarece aceasta este data în care Regatul României, după doi ani de neutralitate, a intrat în luptă împotriva blocului politico-militar al Puterilor Centrale și alături de Antanta. În pofida acestei poziționări care i-a pus pe românii intracarpatici și pe cei din Vechiul Regat în situația de adversari pe câmpul de luptă, evoluția evenimentelor a făcut ca dintre românii din Austro-Ungaria, trimiși la luptă sub steag străin, pentru interese care nu erau ale lor, să găsim participanți în armatele Vechiului Regat, situație în care putem fi de acord cu faptul că au luptat cu arma în mână, pentru înfăptuirea României Mari, și soldați ardeleni, bănățeni și bucovineni.

Care au fost modalitățile și filierele prin care românii, cetățeni ai dublei monarhii, au ajuns să lupte în armata comandată de regele Ferdinand, în condițiile în care legislația Vechiului Regat român nu permitea, în principiu, înrolarea în propriile structuri militare a cetățenilor străini. O primă categorie de persoane de acest fel erau ardelenii stabiliți de mai multă vreme la sud de Carpați, unii cu cetățenia română deja obținută, care combăteau cu „acte în regulă” în unitățile militare ale conaționalilor lor din regat. Nume sonore precum generalul Traian Moșoiu, cu studii militare la Viena la Academia Wiener Neustadt, a trecut Carpații în anul 1891, pentru a parcurge treptele unei strălucite cariere în armata română (a revenit în Transilvania în contextul campaniei din 1919); fratele său, profesorul Aurelian Moșoiu, s-a stabilit de asemenea la sud de Carpați, în Ploiești; mai reținem aici, cu titlul de exemplificare, numele lui Ilie Bufnea, de profesie avocat, stabilit împreună cu Octavian Goga în Vechiul Regat la scurt timp după începerea războiului, care s-a încadrat în armata română iar după încheierea conflictului a fost trimis alături de alți transilvăneni în Siberia pentru a ajuta la organizarea celui de al doilea corp de voluntari români din Rusia⁴. O a doua filieră, de primă importanță, prin care ajung militari ardeleni, bănățeni și bucovineni, înrolați inițial sub drapel austro-ungar, a fost aceea a prizonierilor capturați de ruși din rândul trupelor austro-ungare care au operat pe frontul răsăritean al conflictului. În acest sens, statisticile de care dispunem afirmă că în primele luni succesive datei de 27 august 1916, când a intrat România în război, numărul românilor făcuți prizonieri de ruși a ajuns la 40.000, iar la sfârșitul aceluiași an, 1916, se aflau în Rusia un total de 120.000 de prizonieri de etnie română, capturați de armata țaristă din rândul trupelor austro-ungare. Intrarea României în război a

3 Idem, *Soldați români în armata austro-ungară 1914-1918*, în Nicolae Edroiu, Aurel Răduțiu, Pompiliu Teodor (editori), *Civilitate medievală și modernă românească*, Editura Dacia, 1985, pp. 357-358; Ioan I. Șerban, *Românii în armata austro-ungară în anii Primului Război Mondial*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Historica, 1998-1999, 2-3, pp. 206-207.

4 Elie Bufnea, *Voluntarii români din Siberia*, Tipografia A. Mureșianu, Branisce & Co, Brașov, 1928; Ioana Rustoiu, Gabriel Rustoiu, Smaranda Cutean, *Corpul voluntarilor români din Siberia (1918-1920)*. Album, Editura Marist, Baia Mare, 2010.